



האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים היזמה למחקר יישומי בחינוך

מה הטעם בהערכה חינוכית?¹

הערכות חינוכיות ממלאות תפקיד מרכזי - ולא פעם גם שנוי במחלוקת - בהוראה, בלמידה ובחינוך הבית-ספרי בארצות הברית. לתהליכי הערכה שימושי רבים. אנחנו משתמשים בהם כדי להעריך למידה והישגים, כדי להשפיע על תוכניות לימודים והוראה, כדי לדרוש דין וחשבון מתלמידים וממורים על תוצאות שהשיגו, כדי להנחות החלטות שיבוץ והשמה ברמות שונות של חינוך, וכדי לסייע בהשוואה בין מערכות חינוך בעולם.

אבל האם תהליכי הערכה מתאימים ואפקטיביים בכל השימושים הללו? אולי הגיעה העת להתבונן בהרגלי ההערכה הנוכחיים שלנו, ולבחון מחדש במה יכולות להועיל לנו בחינות והערכה?

ההיסטוריה הפוליטית שלנו, הכבוד המתעצם כלפי הסתמכות על ראיות בקביעת מדיניות, והתקדמות במדעי הלמידה והמדידה מעמידים את הבחינות וההערכה במוקד הדיון הנוכחי על מדיניות חינוך. המאמרים שנאספו [בגיליון הנוכחי](#) מתמקדים ביתרונות הגלומים בכלי בחינה והערכה כאשר משתמשים בהם בצורה נכונה, וכן בסיכונים הטמונים בשימוש שגוי. הם בוחנים כיצד יכולים מדעי ההוראה, הלמידה והקוגניציה, לצד תיאוריות עדכניות וטכנולוגיות מתאימות, לשפר את השימוש בהערכה בחינוך.

1 הטקסט שלהלן תורגם כחומר רקע למפגש למידה עם פרופ' מייקל פויר בנושא מדיניות השימוש בכלי בחינה והערכה במערכת החינוך, בתאריך 28.5.19. המפגש יתקיים לרגל צאתו לאור של [פרסום חדש](#) מטעם האקדמיה האמריקאית למדעי המדינה והחברה, שפרופ' פויר הוא אחד מעורכיו. לפרסום המלא ראו:

Bermna, A. I., Feuer, M. J. & Pellegrino, J. W. (eds.) (forthcoming, May 2019). *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Volume 683.

השער הראשון בגיליון מלמד את הקוראים על ההיסטוריה של הבחינות וההערכה בארצות הברית. פרק אחד עוסק בחינוך בבתי הספר, והשני בהשכלה הגבוהה. הסקירות ההיסטוריות מראות שממשלות ובתי ספר ניסו צורות רבות ושונות של בחינות למדידת למידה, להערכת מורים, לקבלה או לסינון של תלמידים בכניסה לתוכניות חינוך. המחברים מדגישים את הצורך לשקול את יישומן של הערכות חינוכיות בהקשר של התפתחויות פוליטיות וחברתיות, ובעקבות התפתחויות טכנולוגיות.

השער הבא בגיליון מזהה ובוחרן שלושה שימושים בהערכות חינוכיות:

(1) מעקב כללי אחר ביצועיהן של מערכות חינוך. הפרק הראשון בחלק זה מתאר יישומים ומאפיינים של בחינות שנועדו בראש ובראשונה לעקוב אחר איכותן והתקדמותן של מערכות חינוך. פרק אחד מתמקד בבחינות רחבות היקף לניטור מערכת, ובהן NAEP². נתונים כאלה מספקים אומדנים כלליים של מגמות חינוכיות, ומפנים את תשומת הלב לפערים אזוריים ודמוגרפיים וכן להתפתחויות לאורך זמן.

הפרק השני דן בהיסטוריה ובאפקטיביות של הערכות בין-לאומיות רחבות היקף - הערכות שעוקבות אחר מגמות הישגים בהשוואה למדינות אחרות, ועשויות לספק מידע עשיר על תנאים חינוכיים בתוך מדינות וביניהן; התוצאות משמשות לעתים תכופות להשפעה על החלטות מדיניות, אף על פי שהתאמתן למשימות כאלה מוגבלת.

(2) שיפוט איכותם של בתי ספר ויצירת תמריצים לשינוי. חלק זה כולל שני פרקים המסבירים את השימוש בהערכות לצורך בדיקת עמידתם של בתי ספר בסטנדרטים שנקבעו עבורם, את האופן שבו הערכות עשויות לקדם שיפור בית-ספרי, ואת ההשלכות הכלכליות של הבדלים ושיפור בביצועים אקדמיים. המחברים מסבירים שהאפקטיביות של בחינות ככלי לאחריות עובר מנהל בית הספר תלויה לא רק בתוקף, באמינות ובנהירות של המסקנות שמסיקים מן התוצאות, אלא גם בשאלה אם ההערכות מסכמות או מציגות כראוי את תרומת בית הספר ללמידה. מן הראיות עולה שמצד אחד, בחינות סטנדרטיות המתוכננות כראוי יכולות להוביל לשיפור בהישגי תלמידים ולצמצום פערים שמקורם בהבדלי מוצא; ומצד שני, בבחינות האלה גלומים גם סיכונים כמו צמצום תוכנית הלימודים ועודף "הוראה לקראת מבחן". להישגים אקדמיים יש גם השפעה כלכלית, והראיות בתחום זה מגלות כי אחריות בית-ספרית המבוססת על בחינות עשויה להוביל לשיפור הישגי התלמידים ולשיפור איכותו של כוח ההוראה - אם כי גם להערכה שכזו יש סיכון לתוצאות שליליות לא-מכוונות.

(3) החלטה על שיבוץ והשמה של תלמידים או קבלה למוסדות חינוך שונים. פרק זה עוסק בקבלה למוסדות השכלה גבוהה, ומדגיש את המתח בין מעמדן של בחינות סטנדרטיות כמקור מידע אובייקטיבי המשמש לחיזוי ביצועי התלמידים, לבין האפשרות שהסתמכות יתיר על כלים כאלה תנציח פערי נגישות והזדמנות. בהמשך עוסק הפרק בתפקיד שממלאות ההערכות בחינוך המיוחד, ומראה כיצד הן עשויות לעזור בסיווג של לומדים, אך אינן מביאות תועלת בזיהוי אסטרטגיות אפקטיביות לתמיכה בהם.

השער השלישי בגיליון בוחן את עתיד ההערכה החינוכית, ואת כיווני ההתפתחות של מדעי הלמידה והמדידה. בחלק זה נטען כי דרוש תיאום בין ההתקדמות במדעי המדידה להתפתחות בתיאוריות של למידה, כדי שעתיד ההערכה החינוכית יהיה פורה יותר.

הפרק הראשון בשער זה מסכם נקודת מבט חדשה יחסית על החינוך - פסיכולוגית סוציו-קוגניטיבית מצבית - ומראה כיצד נקודת המבט הזו מחייבת אותנו לארגן מחדש את ההערכה החינוכית. הפרק השני מכניס את הדיון לכיתת הלימוד ומציע מודל של הוראה ולמידה, המכיל בתוכו את ההערכה וממזער השפעות שליליות אפשריות של בחינות עתירות סיכון על הלמידה.

הפרק השלישי בשער השלישי מתמקד בבנייה של מנגנוני הערכה לכידים (קוהרנטיים), המקדמים שוויון בלמידה המדעית. מנגנונים כאלה אפשר לכוון למשל במסגרת רפורמות בחינוך העירוני, והם מסתייעים בשיתוף פעולה בין המחקר לפרקטיקה.

בפרק הרביעי נטען כי סביבות דיגיטליות עשויות לחולל שינוי כולל בתחום ההערכה: הערכות דיגיטליות עשויות לשנות את המאפיינים של סביבות הלמידה, להגביר את אמינות המבחנים, ולשפר את איסוף הנתונים לצורך פיתוח מתמשך של ההערכה.

הפרק האחרון בחלק זה ממחיש סביבה אחת כזו, ומציג כלי הערכה דיגיטלי מבוסס-סימולציות, אשר מסוגל להעריך באופן אמין את יכולתם של תלמידים לתכנן, לבצע ולנתח ניסויים במדעי הטבע.

החלק האחרון בגיליון פורש את מחשבותיהם של אנשי מדיניות הנעזרים בראיות מחקר. מפקח חינוך בולט לשעבר ואשת מחקר פדרלי לשעבר מייצגים ומתריעים: מובן שאפשר וצריך להשתמש במידע הנאסף מהבחינות, אבל באותה מידה ברור שצריך להביא בחשבון גם סיכונים נכבדים הכרוכים בשימוש יתר ושימוש לקוי בבחינות.

באופן כללי, כותבי המאמרים גורסים כי שום מערכת מדידה אינה חפה מטעויות, וכי את התועלת המקווה יש לשקול כנגד השלכות שליליות של שימוש בבחינות למטרות מגוונות. שיקול ראשון במעלה הוא האופן שבו יחידים וארגונים פועלים בתגובה ליישום של מערכות מדידה; תגובות אלה עשויות להשפיע על הדיוק, המשמעות והתועלת של הנתונים המתקבלים מן ההערכות.

[לקריאת הגיליון המלא](#)

תרגום מאנגלית: **יניב פרקש** | עריכה: **מוריה יזרעאלב** | עיצוב: **אמונה כרמל**